

HUMANISTEN

Ett årsmagasin över 2016 från Humanistiska fakulteten

**SPRÅKSTÖD FÖR NYANLÄNDA:
HON GÖR APPAR FÖR ATT
UNDERLÄTTA KOMMUNIKATION**

**LESBISK KÄRLEK I LITTERATUREN:
FRÅN TABU TILL SEXSCENER**

**SAMTIDSARKEOLOGI:
SPÅR EFTER
KALLA KRIGET**

**MEDBORGARFORSKNING:
VILKEN ROLL HAR
ANSLAGSTAVLAN IDAG?**

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Ett perspektiv från människans utgångspunkt

Humaniora. Vad står begreppet humaniora för i dagens Sverige? Å ena sidan kan humaniora helt enkelt vara studier av människan och hennes skapande i alla former, å andra sidan kan humaniora också vara studier vars syfte är att göra oss mer mänskliga, kultiverade och insiktsfulla.

Traditionellt är humaniora studiet av de ämnen som är placerade vid en humanistisk fakultet, men den definitionen är ju rätt godtycklig givet dagens universitetspolitiska överväganden.

Att läsa språk, litteratur, historia och filosofi uppfattas nog av gemene man som just humanistiska studier. Men vi som är verksamma vid universiteten vet att forskningsproblem och -frågor är komplexa och sällan kan hanteras som en kategorisk uppdelning mellan äldre tiders olika ämnen.

Om det är något som vår värld tycks behöva mer av idag så är det ett perspektiv från människans utgångspunkt – och det är det jag tror att humaniora

och humanistiska studier kan bidra med. Att ställa sig på människans sida när frågor skall besvaras och problem lösas.

Människan är inte detsamma som en enskild individ, att vara människa är att vara beroende. Beroende av sin omgivning, sina medmänniskor och sin historia.

Vi som utgör mänskligheten här och nu är länken mellan dåtid och framtid. Vårt handlande binder samman delade erfarenheter med framtida lösningar. Vi är den mänskliga faktorn, och den faktorn – tja, det är humaniora. Vem behöver inte fördjupa sig i det?

Marie Demker
Dekanus

HUMANISTEN, ÅRSMAGASIN FÖR 2016

Humanisten är ett årsmagasin för alla som är intresserade av verksamheten vid Humanistiska fakulteten, Göteborgs universitet.

UTGIVEN

Våren 2017

REDAKTÖR OCH LAYOUT

Johanna Hillgren
031-786 1068
johanna.hillgren@hum.gu.se

GRAFISK FORM

Kristina Edgren Nyborg

MEDVERKANDE SKRIBENTER

Jenny Högström Berntsson
Monica Havström
Johanna Hillgren
Cecilia Köljing
Eva Lundgren
Thomas Melin
Elin Widfeldt

MEDVERKANDE FOTOGRAFER

Anders Berglund
Allan Eriksson
Monica Havström
Cecilia Hedström
Johanna Hillgren
Acke Holmberg
Peter Larsson
Thomas Melin
Anders Simonsen
Johan Wingborg

ANSVARIG UTGIVARE

Anna Nordling

OMSLAGSBILD

3 000 skolelever har undersökt anslags-
tavlor i hela Sverige. Att forskare tar hjälp av
allmänheten, så kallad medborgarforskning,
blir allt vanligare.

Foto: Monica Havström

ADRESS

Humanistiska fakultetskansliet
Göteborgs universitet
Box 200
405 30 Göteborg

E-POST

info@hum.gu.se

UPPLAGA

4 500 ex

TRYCK

Responstryck AB

Lorna Bartram tog en kandidatexamen i arabiska och började sedan på magister-/masterprogrammet Språk och interkulturell kommunikation. Hon utvecklade en app för att vårdpersonal skulle kunna kommunicera lättare med nyanlända och fick därefter anställning i två andra projekt som utvecklar språkstöd för flyktingar. Reportaget om Lorna Bartram börjar på sidan 18.

KULTURARVET SÄTTS I CENTRUM	4
NY TOLKNING AV RÖKSTENEN	6
MEDBORGARFORSKNING	9
BLAND BLYTYPER OCH SÄTTHAKAR	12
EN KVINNOROLL I FÖRÄNDRING	14
SPÅR EFTER KALLA KRIGET	16
3D GER NY BILD AV HÄLLRISTNINGAR	19
SPRÅKSTÖD FÖR NYANLÄNDA	20
SVINDLANDE TIDSPERSPEKTIV	26
MED GENUSFOKUS PÅ FORSKNINGEN	28
SENSATIONELLT BRONSÅLDERSFYND	30
PROSANS EXPRESSIONISM	32
NYA HUMANISTEN	34
FRÅN TABU TILL SEXSCENER	36
NYA BÖCKER I KORTHET	38

KULTURARVET SÄTTS I CENTRUM

I april 2016 invigdes Centrum för kritiska kulturarvsstudier vid Göteborgs universitet. En viktig uppgift för centret blir att samla och skapa kunskap kring kulturarv utifrån nya livsmönster, identiteter och samhällsstrukturer.

Text: Jenny Högström Berntson och Thomas Melin Illustration: Kicki Edgren

Torsdagen den 21 april invigdes under högtidliga former Centrum för kritiska kulturarvsstudier.

– Jag är väldigt optimistisk och tacksam mot Göteborgs universitet som valt att satsa på den här forskningen. Centret kommer att fungera som en global plattform för många skilda forskningsinriktningar när det gäller kulturarv, säger Michael Rowlands, professor emeritus i antropologi och arkeologi vid University College London, som inledningstalade vid invigningen.

Centrum för kritiska kulturarvsstudier (Centre for Critical Heritage Studies, CCHS) är en av sex nya centrubildningar inom ramen för UGOT Challenges, Göteborgs universitets stora forskningsatsning mot globala samhällsutmaningar, som startade i april.

Just det här centrumet är ett partnerskap mellan Göteborgs universitet och University College London under de kommande sex åren.

Centrubildningen samlar fyra forskningskluster som fångar upp de globala samhällsutmaningarna

kopplade till olika aspekter av kulturarv i dåtid, nutid och framtid.

– De senaste 10–15 åren har olika grupper i samhället satt ett förnyat fokus på kulturarvet, och i och med det har nya former av kulturarv uppstått, medan gamla former har återuppstått. Det senare gäller arkiv och digitala humaniora, medan urbana rum och hälsa är nya former av kulturarv, liksom återvinning och vintage, säger Kristian Kristiansen.

”Forskning om kulturarv behövs i vår globaliserade värld”

Anita Synnestvedt

Ett tema som kommer att utvecklas inom centrumbildningen fokuserar på forskning om kulturarv med hjälp av nya naturvetenskapliga metoder. Dessutom ingår Kulturarvsakademien, som har till syfte att vara en ”brobyggare” mellan akademien och det omgivande samhället.

– Mitt uppdrag är att skapa en plattform där olika kultur- och minnesinstitutioner, Göteborgs universitet och Västra Götalandsregionen kan mötas. Akademien ska stödja kunskapsutvecklingen inom universiteten och kulturinstitutionerna och medverka till att teori och praktik kan samverka. Den huvudsakliga verksamheten består av seminarier, konferenser och fortbildning, säger Anita Synnestvedt, forskare i arkeologi och koordinator för Kulturarvsakademien.

Vilken roll kommer centret att spela tror du?

– Jag hoppas det kommer innebära att forskning om kulturarv och dess olika processer utvecklas och fördjupas, vilket behövs i vår globaliserade värld. Vi står inför många utmaningar där diskussioner och forskning om kulturarv kan ha stor betydelse. Centret kan därmed också medverka med kritiska perspektiv i en samtida debatt och i samhällsutvecklingen om frågor som rör kulturarv, säger Anita Synnestvedt.

FAKTA OM CCHS

Centrum för kritiska kulturarvsstudier vid Göteborgs universitet/Centre for Critical Heritage Studies (CCHS) är ett tvärvetenskapligt forskningscentrum med deltagare från Humanistiska, Samhällsvetenskapliga, Naturvetenskapliga och Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet och University College London (UCL).

Internationellt samarbete

Vad är kritiska kulturarvsstudier? Den frågan stod i fokus när det nya samarbetet mellan Göteborgs universitet och University College London, UCL, lanserades i London i november.

Genom samarbetet med UCL befäster Centrum för kritiska kulturarvsstudier sin status som ett kollaborativt, internationellt och interdisciplinärt forskningscentrum.

– Vi sätter retoriken om internationellt samarbete i praktik, sa Michael Rowlands, professor emeritus vid UCL och en av koordinatörerna för klustret Heritage and Science/CCHS när samarbetet lanserades.

Kritiska kulturarvsstudier är ett växande tvärvetenskapligt forskningsfält som problematiserar vad kulturarv är och hur kulturarv och uppfattningar av kulturarv upplevs och används inom olika samhällsarenor idag. Syftet med forskningen är att presentera alternativa och kritiska tolkningar av hur vi upplever en globaliserad värld. En utmaning är därför att undersöka hur dåtiden kan användas i nutiden för att skapa framtiden.

– Det är inspirerande att se hur GU jobbar med att inkludera allmänheten i sina forskningsprojekt. Vi på UCL vill ha en mer aktiv dialog med allmänheten. Det är viktigt när vi pratar om kritiska kulturarvsstudier i en tid av post-sanning, säger Michael Rowlands.

– Vi har haft sex år på oss att utveckla samarbete och utbyte inom satsningen. Nu kan vi lyfta det ett snäpp till och dra nytta av UCL:s arbete inom internationella nätverk, säger professor Kristian Kristiansen, centrets föreståndare.

Temat för lanseringen i november var *Vad är kritiska kulturarvsstudier?* Forskare berättade om sitt arbete och de utmaningar som uppstår när forskare från olika discipliner ska mötas i en gemensam linje.

– Det är ingen lätt sak att föra samman alla tankar. Man får närma sig det hela genom en gemensam fråga: hur kommer kulturarv in i det här? Det är också styrkan med tvärvetenskapliga projekt. Mina perspektiv utmanas så att jag kan se dem ur ett nytt ljus, säger Dean Sully, forskare vid UCL.

Text: Cecilia Kølbing

NY TOLKNING AV RÖKSTENEN

Rökstenen är världens mest kända runsten. Dess långa inskrift har verkat omöjlig att begripa, trots att den är förhållandevis lätt att läsa. 2016 presenterades en tolkning av inskriften som helt bryter med en hundra år lång tolkningstradition.

Text: **Thomas Melin** Foto: **Acke Holmberg** och **Thomas Melin**

Vad som förut uppfattats som anspelningar på hjältedåd, kungar och krig, handlar i stället om själva minnesmärket.

– Rökstenens inskrift är inte riktigt så svårbegriplig som man trott, säger Per Holmberg, professor i nordiska språk. På framsidan handlar gåtorna om dagsljuset som vi behöver för att läsa runorna, och på baksidan finns gåtor som antagligen handlar om runstensristandet och runraden.

Tidigare forskning har behandlat Rökstenen som en helt unik runsten som skulle anspela på hjältedåd ingen längre vet något om. Detta har öppnat för spekulationer om hur Varin, stenens ristare, eller hans förfäder, deltagit i krig med gotiska kungar. Per Holmberg visar i sin forskning att man kan förstå Rökstenen som mycket mer lik andra runstenar från vikingatiden. Runstenar brukar handla om sig själva.

– Redan för tio år sedan föreslog professor Bo Ralph att den gamla idén att inskriften skulle nämna den gotiske kungen Theoderik bygger på en liten fel-läsning, och en stor portion nationalistiskt önsketänkande. Vad som saknats är tolkning av hela inskriften som inte låter sig styras av sådana fantasier.

Den studie som Per Holmberg presenterade 2016 grundar sig på socialsemiotik, en teori om hur språket kan uttrycka olika slags betydelser i olika slags texter.

– Utan en modern textteori hade det inte gått att undersöka vilka betydelser som är viktigast för runstenar. Det hade inte heller gått att pröva hypotesen att också Rökstenen uttrycker liknande betydelser, trots att inskriften ju är mycket längre än någon annan runstensinskrift.

En sak som förbryllat forskare är att Rökstenens text börjar räkna vad den vill att läsaren ska gissa ("säg för det andra vem ..."), men sedan verkar hoppa till "det tolfte". Tidigare har man därför antagit en muntlig berättelsetradition som innehöll också de överhoppade nio utsagorna. Per Holmberg kommer till en överraskande slutsats:

– Om man låter inskriften leda sig steg för steg runt stenen, kommer faktiskt "det tolfte" just som det tolfte läsaren ska ta ställning till. Det är inte inskriften som hoppat över något. Det är forskarna som hoppat, allt för att få texten att handla om hjältedåd.

Rökstenen har i den traditionella "hjelte-dåds-tolkningen" under mer än hundra år bidragit till vår bild av vikingatiden. Med den nya tolkningen blir inte Rökstenen ett budskap om manlighet, ära och hämnd. Budskapet rör istället hur skriften ger oss möjlighet att bevara minnet av våra döda.

Per Holmberg utsågs 2016 till professor i nordiska språk.

Foto: Anders Simonson

Professor Hubert Cuyckens är ny hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten.

NY HEDERSDOKTOR

Hubert Cuyckens, professor i engelsk lingvistik vid universitetet i Leuven, Belgien, utsågs våren 2016 till hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten.

Professor Hubert Cuyckens är en internationellt känd forskare inom områdena kognitiv lingvistik – en gren inom språkvetenskapen som ser språk som en integrerad del av människans kognitiva förmåga – och historisk lingvistik. Han intresserar sig även för grammatikalisering, den språkförändringprocess som skapar nya grammatiska ord (prepositioner, konjunktion) eller böjningselement (verbböjning). I motiveringen står bland annat att: ”Cuyckens har berikat den

språkvetenskapliga forskningen på Humanistiska fakulteten som innehavare av Carl och Thecla Lambergers gästprofessur under hösten 2015. Särskilt uppskattad var hans doktorandkurs om grammatikalisering för doktorander i engelska, svenska och afrikanska språk”.

Hubert Cuyckens är en av redaktörerna för den prestigefyllda översiktsvolymen *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics* som samlar 49 bidrag från ledande forskare inom kognitiv lingvistik. Han är dessutom huvudredaktör för den internationella tidskriften *Folia Linguistica*.

Han utsågs formellt till hedersdoktor på universitetets promotionshögtid den 21 oktober 2016.

Tre excellenta lärare utsågs

Humanistiska fakulteten utsåg tre excellenta lärare under 2016: Hanna Markusson Winkvist, Ingrid Lindell och Pia Köhlmyr.

Historikern Hanna Markusson Winkvist utsågs till den första excellenta läraren vid fakulteten i början av 2016 och i slutet av året utsågs även Ingrid Lindell och Pia Köhlmyr. Tillsammans kommer de tre framöver att ingå i Pedagogiska

akademien – ett nystartat fakultetsöverskridande nätverk för pedagogisk utveckling vid Göteborgs universitet.

Göteborgs universitet har infört titeln excellent lärare som ett sätt att uppmärksamma lärares pedagogiska skicklighet. Prövningen görs utifrån den sökandes dokumenterade och reflekterade pedagogiska praktik och grundas på universitetetsgemensamma bedömningskriterier.

Ninni Holmqvist mottog pris

Författaren Ninni Holmqvist fick Sixten Heymans pris 2016, för ”ett författarskap som på kristallklar prosa blottar bråddjupen i den senmoderna existensen”. Sixten Heymans pris delas ut vart tredje år sedan 1938 av Göteborgs universitet.

Ninni Holmqvist är född 1958 i Lund och debuterade 1995 med novellsamlingen *Kostym*. Romanen *Precis som att börja om* från 2014 är hennes senast utgivna verk. Hon är även verksam som översättare.

Priset är på 300 000 kronor och Ninni Holmqvist tilldelades Sixten Heymans pris 2016 med motiveringen:

”För ett författarskap som på kristallklar prosa blottar bråddjupen i den senmoderna existensen. De nyskapande novellsamlingarna *Kostym* (1995), *Något av bestående karaktär* (1999) och *Biroller* (2002), liksom de uppfordrande romanerna *Enhet* (2006) och *Precis som att börja om* (2014), granskar identitet, ansvar och människovärde i en fragmentiserad och rotlös samtid. Med oväntade perspektivskiften, språklig pregnans och ett starkt intresse för etiska dilemman tvingar Holmqvist läsaren att reflektera över både rådande samhällsnormer och sina egna hållningar och livsval.”

Varannan gång delas priset ut till en svensk författare och varannan gång till en svensk forskare inom den naturvetenskapliga grenen. Pristagaren utses av universitetets styrelse efter beredning vid respektive fakultet. Bland tidigare mottagare märks bland andra Klas Östergren (2010), Per Gunnar Evander (2004), Sara Lidman (1998) och Kerstin Ekman (1992). Priset grundades genom en donation från Göteborgsföretagaren Sixten Heyman på 1920-talet.

MEDBORGARFORSKNING

Två veckor i september 2016 var drygt 3 000 skolelever runt om i Sverige ute på gator och torg och fotograferade anslagstavlor med sina mobiler. Något nytt spel eller en lek? Nej, forskning. Eleverna medverkade i ett medborgarforskningsprojekt.

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

Smilla Ternell, Gustav Nilsson, Carl-Johan Winroth och Rose Gholaminejad tyckte att det var roligt att forska inom projektet Anslagstavlan.

Elever från 96 orter i olika delar av landet fick i uppgift att ta foton på anslagstavlor i sin närhet, skriva av texterna samt stoppa in dem i olika kategorier som annons, uthyrning, borttappat och så vidare. Dessutom skulle de översätta de texter som var skrivna på ett annat språk än svenska. Uppgifterna skulle sedan skickas

nu när nästan all information finns på internet.

Ett tiotal forskare från Göteborgs och Stockholms universitet deltog i projektet, bland andra vetenskapsteoretikern Christopher Kullenberg som varit med och utvecklat projektet.

– Utmaningen var att hitta ett

Christopher Kullenberg.

En annan fråga, som särskilt intresserar honom, är anslagets design och form. Är de tillverkade i datorn efter en färdig mall eller handlar det om snabbt ihopkrafade rader på en utriven papperslapp?

– Man tänker sig kanske att internet är demokratiskt och öppet

”Utmaningen var att hitta ett område som aldrig studerats så omfattande tidigare”

Christopher Kullenberg

till de medverkande forskarna via en särskild app.

Ida Fastén, lärare i svenska vid The International School of the Gothenburg Region, anmälde en klass i åttan som höll på med ett projekt om gamla och nya medier.

– Jag delade in eleverna i tre grupper som sedan begav sig till Landala torg, Vasaplatsen och Valand. Flera elever, men även många föräldrar, har också varit aktiva i den Facebookgrupp som är knuten till projektet. Självklart har vi också diskuterat vad anslagstavlor egentligen ska vara till för,

område som aldrig studerats så omfattande tidigare, som kunde utforskas utifrån flera olika sorters frågeställningar, men som inte var alltför komplicerat, eftersom det ju är personer som inte är forskare som ska samla in materialet. Vi tyckte också att det var viktigt att projektet kunde hållas ganska öppet, så att även andra forskare, med helt nya frågor, skulle kunna ha nytta av det. Till slut bestämde vi oss för att studera anslagstavlor. De har funnits sedan medeltiden men frågan är vilken funktion de har idag, när man kan annonsera på Facebook eller på Blocket, säger

för alla, men det är inte så säkert. En fysisk anslagstavla, där ordentligt genomarbetade texter blandas med handskrivna lappar, kanske kan upplevas som mer lättillgänglig än de städade annonser som finns på nätet.

Andra forskningsfrågor handlar om huruvida texterna innehåller dialektala ord, vilka plats- eller egennamn som förekommer samt hur samspelet mellan forskare och elever fungerat.

Johan Järlehed, universitetslektor i spanska, kommer exempelvis att titta på vilka språk som finns i annonserna.

– Min hypotes är att de flesta anslag är på svenska eftersom jag tror att det mest är äldre människor som meddelar sig på detta sätt.

Vad tyckte då eleverna i The International School of the Gothenburg Region?

– Tidigare visste vi inte ens om att det fanns anslagstavlor ute på stan, nu har vi sett flera stycken, förklarar Rose Gholaminejad.

– Det har mer känts som en rolig grej än som ett forskningsprojekt, men jag är glad att vi var med, berättar Gustav Nilsson.

Anslagstavla på Styrso.

FLER TAR HJÄLP AV ALLMÄNHETEN

Medborgarforskning, eller "citizen science", har på allvar slagit igenom inom flera vetenskapliga discipliner. Det visar en stor systematisk analys av medborgarforskning.

Text: **Thomas Melin** Foto: **Monica Havström**

Ien studie genomförd av forskare vid Humanistiska fakulteten analyserades sammanlagt 2 568 vetenskapliga artiklar baserade på medborgarforskning, för att skapa en så bred bild som möjligt. En utmaning, eftersom forskare inom olika discipliner har kallat medborgarforskning för olika saker.

– Det allra vanligaste begreppet sedan mitten av 1990-talet är "citizen science", som vi kan översätta till medborgarforskning. Men det är även vanligt med beteckningar som "participatory science", "crowd science", "civic science", eller till och med "street science", säger Dick Kasperowski, även han vetenskapsteoretiker.

Vad alla begrepp har gemensamt är att de förutsätter ett aktivt deltagande från allmänheten i någon del av forskningsprocessen.

– Det som är spännande är att det är möjligt för icke-forskare att ge viktiga bidrag till vetenskapen, säger Christopher Kullenberg.

Sedan länge finns en stark tradition av medborgarforskning inom biologi och ekologi. Här har forskare sedan början av 1900-talet litat till allmänhetens förmåga att observera och klassificera olika djur och växtarter. Enorma mängder data har kunnat samlas in, framför allt för att kartlägga

Christopher Kullenberg och Dick Kasperowski. Studien är utförd inom ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt vid Göteborgs universitet och är finansierad av Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse.

djur och fåglars vandringsmönster. Sådana studier är viktiga för att förstå de pågående klimatförändringarna.

På senare tid har medborgarforskningen även flyttat ut på nätet och inom astronomin har forskare dragit stor nytta av att allmänheten klassificerar stora mängder av bilder på galaxer.

Medborgarforskare genomför idag miljontals observationer som forskarna själva inte skulle ha möjlighet att göra. Men detta har inte alltid varit synligt.

– Det är inte alltid så att forskarna tydligt har talat om att de fått hjälp av allmänheten. Men idag ses mer positivt på samverkan

med allmänheten och man har även skapat säkrare metoder för att låta icke-forskare delta, säger Dick Kasperowski.

Men det finns också områden som inte har bjudit in medborgarforskare.

– Humaniora har, med några få undantag, ännu inte lyckats skapa former för deltagande som engagerar breda allmänheter. Inom medicinsk forskning har vi i vår studie ännu inte sett det stora genombrottet, vilket säkert kan bero på patientsäkerheten och forskningsetiska problem. Men framtiden kommer säkert att ändra på detta, säger Christopher Kullenberg.

BLAND BLYTYPER OCH SÄTTHAKAR

Bakom en dörr på Humanisten döljer sig ett gammaldags minitryckeri med blytyper, sorterade i stora lådor, och en handdriven press. Det är Centrum för digital humaniora som inte bara satsar på modern teknik utan också på ett riktigt gammalt hantverk.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Allan Eriksson**

Den 8 mars bjöds medarbetare och studenter vid Humanistiska fakulteten in till en boktryckeriworkshop, arrangerad av Centrum för digital humaniora och institutionen för litteratur, idéhistoria och religion.

Ansvarig för tryckeriet är Rikard Wingård, universitetslektor i litteraturvetenskap. Han har själv ett eget tryckeri hemma, som han samlat ihop olika delar till under ett antal år, och har även ställt samman alla de olika tillbehör som ingår i tryckeriet på Humanisten.

Innan workshopdeltagarna släpptes lösa berättade han lite om hantverket med rötter ända tillbaka till 1400-talet.

– Forna tiders sättare fick lära sig ett speciellt måttsystem. En konkordans är 48 punkter, en cicero är på 12 punkter och en nonpareil, som är minsta möjliga typstorlek, är endast 6 punkter.

Det finns alltid en förklaring till hur olika termer kommit till, berättar Rikard Wingård.

– Cicero kallas så eftersom

den första bok som trycktes med denna typstorlek var ett verk av den antike författaren. Att versaler på engelska kallas uppercase och gemener lowercase, beror på att de lådor, så kallade kast, som innehåller de olika typerna var placerade så i engelska tryckerier, versalerna ovanför gemenerna.

Varje typ har en skåra, en ”signatur”, som gör att man kan känna med handen att de ligger åt rätt håll.

Typerna, liksom utslutningarna, alltså mellanrummen mellan orden, sätts i en sätthake.

Det gäller att pressa samman typerna riktigt tätt så att de sitter ordentligt, annars riskerar de att ramla ut när de ska placeras i tryckpressen. För att få det extra tätt kan man klämma in ett tunt pappersblad mellan typerna.

– När texten är klar gäller det att färga in den lilla digelpress som finns här och börja trycka, förklarar Rikard Wingård. Den användes traditionellt för tryckning av småsaker, som exempelvis visitkort.

Boktryckare har påverkat världslitteraturen mer än man kan tro. Ibland kan man i gamla böcker exempelvis se vilken sättare som varit

"Det gäller att pressa ihop typerna i sätthaken så mycket det bara går, annars riskerar de att falla ut", förklarade Rikard Wingård under tryckeriworkshopen i mars.

framme eftersom olika hantverkare kunde ha skilda idéer om hur en text skulle se ut.

– De som tryckte Shakespeares dramer kunde exempelvis dela upp en prosatext så att den verkade skriven som en dikt, eller dra ihop verser till löpande text, beroende på sättningens krav i förhållande till trycktekniken.

Att just Centrum för digital humaniora har ett litet tryckeri är inte så konstigt som det kan verka, förklarar föreståndaren Cecilia Lindhé.

– Många tror att digitaliseringen är på väg att ersätta boken men så är det inte alls. Tvärtom innebär den nya tekniken att vi får syn på boken igen och börjar intressera oss för dess materialitet. Att ägna sig åt praktiskt boktryckeri är roligt, men också viktigt för att få perspektiv på den digitala utvecklingen. Och när man väl börjat intressera sig för böckers fysiska förutsättningar kanske man också upptäcker att även digitala produkter har en materialitet och inte bara är något som finns där ute i det obestämda molnet.

Vad var det då för text deltagarna i workshoppen fick försöka sig på att trycka?

– Ett litet stycke ur Johann Wolfgang von Goethes Faust, förklarar Rikard Wingård. Boktryckeri kallas ju för ”den svarta konsten” och därför tyckte jag att det kunde passa med en text om en annan svartkonstnär.

Att versaler på engelska kallas uppercase och gemener lowercase, beror på att de lådor, så kallade kast, som innehåller de olika typerna var placerade så i engelska tryckerier, versalerna ovanför gemenerna.

FAKTA OM PROJEKTET

Centrum för digital humaniora är en plattform som utforskar och tillämpar de möjligheter som digitaliseringen erbjuder. Centrumet har en stark förankring i tvärvetenskap och metodutveckling, i synnerhet genom den framträdande position som språkteknologin, Språkbanken och Center for Language Technology har vid Göteborgs universitet. Men centrumet vill också problematisera den nya tekniken, bland annat genom att erbjuda ett litet tryckeri.

EN KVINNOROLL I FÖRÄNDRING

Utvecklingen för två snarlika modeateljéer och sömnadsskolor speglar den förändrade synen på kvinnans roll under första hälften av 1900-talet. Medan den ena sömnadsskolan höll fast vid att kvinnor skulle ägna sig åt husligt arbete började den andra skapa kläder för den yrkesarbetande kvinnan.

Text: Johanna Hillgren

Foto: Östergötlands museum och Johanna Hillgren

Boken *Birgittaskolorna. Modeateljéer och sömnadsskolor mellan tradition och förnyelse* är en avhandling i konst- och bildvetenskap av Maria Carlgren vid institutionen för kulturvetenskaper. I boken studeras både klädernas utveckling och kvinnorollens förändring under åren runt första världskriget.

Birgittaskolan startades 1910 av Elisabeth Glantzberg och Emy Fick, men de båda hamnade i en konflikt och gick skilda vägar 1914. Elisabeth Glantzberg fortsatte sin verksamhet under namnet Birgittaskolan, och drev under en tid även Göteborgs Birgittaskola, medan Emy Fick istället kallade sin

Fotografi från Birgittaskolan. Text på baksidan: "Sta Regeringsgatan 19-21, 1910".

verksamhet för Sankta Birgittaskolan.

– Ambitionen har varit att både försöka komma åt vad som skedde inom ramarna för Birgittaskolorna, men också att se hur dessa förhöll sig till den samtida diskursen i relation till mode, modernism och modernitet. Studien ger även en fördjupad bild av kvinnors livssituationer under denna tidsperiod, säger Maria Carlgren.

Genom verksamheterna och de objekt som analyseras i studien – kläderna, fotografierna och varumärkena – speglas samhällsomvandlingen under första hälften av 1900-talet. I Birgittaskolorna rymdes både viljan att vidmakthålla traditionella kvinnliga värden och förhandlingar om ”det moderna”, om nya feminiteter och strävan efter jämlikhet och jämställdhet.

Den ena föreståndaren, Emy Fick, höll fast vid ståndpunkten att kvinnor skulle ägna sig åt husligt arbete, som hon ansåg var kvinnans naturliga verksamhetsfält. Elisabeth Glantzberg anställde istället de progressiva konstnärerna Siri Derkert och Valle Rosenberg att utföra modernistiska klädkollektioner; både originella kreationer för kvällsbruk och vardagskläder för yrkeskvinnor; så kallade S.B.K-kvinnor (självständiga bildade kvinnor) som var hennes kunder. Påfallande många av dessa kunder var även knutna till den svenska rösträttsrörelsen som banade väg för allmän och lika rösträtt för både män och kvinnor i Sverige efter första världskriget, till exempel Eva Andén som blev Sveriges första kvinnliga advokat.

I boken undersöks, jämförs och analyseras Birgittaskolorna genom ett konst- och bildvetenskapligt perspektiv, men också med ett konstsociologiskt perspektiv utifrån ett genusteoretiskt förhållningssätt. Tillsammans ger det en fördjupad syn på Birgittaskolornas verksamheter utifrån tidsperiodens socio-historiska förutsättningar och förhållanden.

– Historien om den svenska modevärlden under 1900-talet håller på att skrivas. Berättelsen om Birgittaskolorna kan ses som ett bidrag till denna, den svenska modebranschens historia, säger Maria Carlgren.

FAKTA OM FORSKARUTBILDNINGEN

Humanistiska fakulteten erbjuder utbildning på forskarnivå i ett 30-tal ämnen, från afrikanska språk till vetenskapsteori. Vid fakulteten finns ett 120-tal anställda doktorander. Under 2016 togs det ut examina för 25 doktorsdisputationer och en licentiatexamen vid fakulteten. Vid doktorspromotionen, universitetets största högtid som årligen äger rum i oktober, blir de som avlagt doktorsexamen promoverade under högtidliga former. Då får också nya hedersdoktorer motta sina insignier.

När terroristen inte är islamist

Författare, journalister och forskare som försökt förklara Anders Behring Breiviks terrorattack i Norge den 22 juli 2011 tenderar att separera Breivik från det norska samhället och se attacken som en effekt av ett individuellt misslyckande med att ”passa in”.

I sin avhandling i genusvetenskap har Mia Eriksson undersökt hur böcker och artiklar av bland andra Karl Ove Knausgård, Toril Moi och Åsne Seierstad berättar om Anders Breivik. En av slutsatserna är att gängse förklaringsmodeller för terrorattacker förutsätter att terroristen är islamist och att dessa därför inte håller när terroristen tolkas som kristen eller sekulär.

– När det kommer till islamistiska terrordåd görs kulturen och religionen ofta till viktiga bakomliggande orsaker. I Breiviks fall ses radikaliseringsen istället som en effekt av hans personliga ”oförmåga” att lyckas på arbetsmarknaden, i kärleksrelationer och med vuxenlivet i allmänhet, säger Mia Eriksson.

Han beskrivs som barnslig och omogen, och många lyfter fram hans ambivalenta sexuella identitet och moderns psykiska ohälsa som viktiga beståndsdelar i att förstå varför han utförde terrordådet. Samtidigt talar dessa texter lite om de sociala, kulturella och politiska omständigheter som möjliggör högerextremistisk och rasistisk terrorism.

– När de berör det norska samhället är det framför allt för att visa hur annorlunda Breivik var i relation till vad de ser som ”typiskt” norska beteenden och aktiviteter.

Där islamistiska terrorister ses som ett hot mot det västerländska samhället blir Breivik snarare en obegriplig avvikelse. Han beskrivs som en misslyckad individ snarare än som någon som ”vi” behöver vara rädda för. Det leder till att han inte heller rymms i den hotbild som terrorismforskning och nyhetsmedier frammanar när de talar om terrorism, menar Mia Eriksson.

SPÅR EFTER KALLA KRIGET

Vilka spår har kalla kriget lämnat i det svenska landskapet? En undersökning av ledningsplats Björn, som skulle leda Sveriges attackflyg vid en eventuell invasion, beskrivs i en bok som kom 2016.

Text: Cecilia Köljing Foto: Anders Berglund

Maria Persson skrev tillsammans med Tony Axelsson boken *Ledningsplats Björn och kalla krigets kulturarv*.

– Trots den uttalade alliansfriheten vet vi idag att Sverige stod nära NATO och att den tänkta hotbilden var ett anfall från öst. Just detta är ledningsplats Björn ett talande exempel på, säger Maria Persson, postdok i kulturarv på institutionen för historiska studier.

Under kalla kriget befann sig Sverige i en skärningspunkt mellan två maktblock. Vi förde en uttalad neutralitetspolitik och var tvungna att satsa omfattande resurser på militärt försvar för att i händelse av krig kunna hävda vår neutralitet.

– Runt om i landet finns lämningar efter militära

anläggningar från denna tid. De är ett viktigt materiellt arv som rymmer kalla krigets historia sett från en svensk horisont, säger Maria Persson.

I boken beskrivs den samtidsarkeologiska undersökningen av ledningsplats Björn som gjordes tillsammans med en studentgrupp under våren 2015. Det var från den platsen som Sveriges attackflyg skulle ledas vid en eventuell invasion under kalla kriget.

– Vi var ju alliansfria utåt sett men om man tittar på hur övningarna gick till och vilken tänkt fiende de riktade sig mot så var vi inte det. Hotbilden verkade komma från öst, säger Maria Persson.

Det arkeologiska perspektivet innebär att utgå

Ledningsplats Björn är en av många platser som minner om Sverige under kalla kriget. Nu har arkeologer undersökt den.

från det materiella för att få kunskap om människor, sammanhang och platser. I samtidsarkeologi används arkeologiska perspektiv för att undersöka samtiden.

– Vad samtid betyder beror lite på vem du frågar. Vissa säger att det är tiden efter år 1850. Andra, till exempel jag, säger att det är den tid som finns i vårt minne, det vill säga det du kan få veta av en person som själv varit med. Andra menar att det är ens egen samtid, alltså den tid du levte. Man kan säga att det handlar om en tidslinje som inte är bruten utan där man fortfarande har en koppling.

Den som arbetar samtidsarkeologiskt använder fler sorters källor än vid traditionell arkeologi. Genom sin undersökning bidrar Maria Persson och Tony Axelsson till att lyfta både individuella och kollektiva minnen av kalla kriget, från det anekdotiska till den världspolitiska scenen. Maria Persson understryker dock att det viktigaste fortfarande är det materiella.

– Vi utgår från en plats och det vi hittar där. Sen finns det ofta skriftliga källor, till exempel tidningar och arkivmaterial. Och så finns det muntliga som vittnesmål, minnen och berättelser från dem som var med. Alla de här olika källmaterialen jobbar ihop. Men det är arkeologin som står i centrum.

Anledningen till att de valde ledningsplats Björn var att en av medarbetarna gjort sin värnplikt där och därför kände till den hemliga platsen. Den hade också presenterats för en bredare publik i en tidigare vetenskaplig artikel och den privata aktör som numera äger marken ställde sig positiv till en undersökning. Det hade dessutom inte gjorts någon arkeologisk undersökning på militäranläggningar

från kalla kriget tidigare.

– Det är ovanligt att forskning lyfter platser som har med kalla kriget att göra. Det är ju inte särskilt länge sedan och det gör att man kanske inte ser platserna som någonting värt att bevara.

I det långa loppet vill de använda undersökningen för att diskutera kulturarv kopplat till den här tiden.

– Kalla krigets historia är inget som ingår i kanon av viktiga kulturarv i Sverige. Undersökningen kan användas för att försöka lyfta frågor kring vad det finns för intresse, vad den här typen av platser kan betyda som kulturarv och varför de inte redan är det.

Samtidsarkeologi handlar om platser som människor kan koppla till sig själva och det som händer nu. Här spelar undersökningen och boken om Björn en viktig roll menar Maria Persson.

– Att studera betydelsen av krig kan handla om helt andra saker än vad det är för kaliber på en kanon. Kalla kriget har påverkat alla människor som levde på den tiden och den här undersökningen kan vi se vad det har lämnat för spår i det svenska landskapet. Dessa spår visar att hotbilden upplevdes som verklig. Det känns extra viktigt när vi återigen lever i en tid som känns ganska orolig.

PODCAST

Undersökningen beskrivs också i podcasten *Ledningsplats Björn och kalla krigets kulturarv* där lyssnaren får följa med arkeologerna Maria Persson och Tony Axelsson till ledningsplats Björn. Podcasten finns på Podcaster, Acast, iTunes eller Soundcloud.

Foto: Alexander Lungqvist

På Karin Westin Tikkanens bord under ForskarFredag sågs bland annat lego.

ZOMBIES OCH LEGO

Under årets ForskarFredag bjöds det på forskarfika i Sjöfartsmuseet. Språkvetarna Linda Flores Ohlson och Karin Westin Tikkanen lockade till exempel med diskussioner om vilka pronomen som används om zombies och om moderna svenska ord med latinska rötter.

– Jag pratade om mitt forskningsämne latin, men också om mitt arbete med att popularisera

ämnet i form av ordanekdoter, det vill säga språkhistoriska betraktelser över valda ord på modern svenska med latinska rötter. Jag hade med mig min dator, lite lego, en tegelsten och en vinflaska (tom!) som exempel på moderna ord som alla går tillbaka till latinet, säger Karin Westin Tikkanen.

Linda Flores Ohlson berättade om sitt forskningsprojekt som undersöker vilka pronomen som används för fiktiva varelser som zombies, vampyrer och troll.

Studievägledare bjöds in

Studie- och yrkesvägledare från Göteborg med omnejd bjöds in till en inspirationsdag. Varför humanister behövs och vad humaniorastudier kan leda till var i fokus under dagen.

Studievägledarna vid Humanistiska fakulteten anordnade den 19 oktober en inspirationsdag för inbjudna studievägledare i grund- och gymnasieskolor, vuxenutbildning och folkhögskolor. Dagen hade fokus på Humanistiska fakultetens utbildningar.

Ett femtiotal deltagare fick föreläsningar och information om utbildningar inom humaniora och

om de olika möjligheter studenterna ges i sina studier. Under dagen fick vägledarna även kunskap om stöd som universitetet erbjuder studenter med särskilda behov.

Deltagarna fick också träffa fyra studenter som själva berättade om sina studier, de utbildningsval de gjort, om vad de får med sig från sina studier och hur de ser på sin framtid.

Mot slutet av dagen höll professor Lena Martinsson en föreläsning om hur studievägledare som yrkesgrupp kan inta ett normkritiskt förhållningssätt i sitt vardagliga arbete och dagen avslutades med en frågestund.

Vetenskapsfestival 2016

Vetenskapsfestivalen 20-årsjubilerade 2016 och tjugo forskare från Humanistiska fakulteten höll föredrag på mer eller mindre udda platser i Göteborg.

– Helt klart lärorikt för mig som forskare att få komprimera mitt budskap och kul att få möta intresserade människor på stan som ställer frågor om moralfilosofi som är mitt område, säger Per-Erik Milam, postdoktor.

Han var bland annat en av åtta som duellerade i Science Slam på Universeum, där forskarna fick tre minuter var och publiken röstade. Hans bidrag handlade om förlåtelsens filosofi – och om hur förlåtelse kan vara bra för hälsan.

Förutom tävlingen på Universeum deltog han i det festivalen kallar Vetenskapsroulette, som 2016 höll till i i Vetenskapståget Stinsen som körde runt på stan. Medborgarforskning, robotspråk och artificiell intelligens var andra teman som våra humanister tog chansen att sprida kunskap om.

Vad skiljer hatbrott från andra brott och varför är de särskilt allvarliga? Det fick besökarna svar på när de lyssnade på David Brax, forskare vid institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori.

– Hatbrott är brott som begåtts på grund av en persons negativa inställning till en viss grupp, till exempel baserat på etnicitet eller sexuell läggning. Sådana motiv ska enligt brottsbalken leda till hårdare straff, berättade David Brax.

I övrigt medverkade som vanligt många forskare från Humanistiska fakulteten. I programmet fanns rubriker som *TPPHFMLKG: Vad vi vet om chifferskrift under medeltiden*, *Synen på främlingen* samt *Hitta din stil med en "personal shopper"*.

3D GER NY BILD AV HÄLLRISTNINGAR

Modern digital 3D-teknik ger en helt ny bild av hällristningarna i Bohuslän, inknackade för 3 000 år sedan. För första gången kan intresserade nu själva studera figurdetaljer, knackteknik och ristningsdjup direkt på sina datorer eller mobiltelefoner tack vare unik 3D-dokumentation.

Text: Johanna Hillgren

Ny 3D-dokumentation av hällristningar gör det möjligt att se okända detaljer som tidigare inte har kunnat dokumenteras eller förmedlas med traditionella dokumentationstekniker som frottage på papper eller kalkering med byggplast.

– Nu kan alla intresserade studera ristningarna och se figurdetaljer, knackteknik och ristningsdjup på sin egen laptop eller smartphone, säger Johan Ling som är föreståndare för SHFA och docent vid institutionen för historiska studier.

Svenskt Hällristnings Forsknings Arkiv, SHFA, är ett nationellt arkiv för hällristningsdokumentation och forskning vid institutionen för historiska studier och SHFA är först i världen med att kunna presentera den unika 3D-dokumentationen på sin hemsida, i samarbete med Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Den mest högupplösta 3D-dokumentationen kommer från Länsstyrelsen i Västra Götalands laserskanningsprojekt, där man nu dokumenterar samtliga hällristningar in Tanums världsarv med optisk rödlaser som har en noggrannhet på 0,03 mm.

– Laserskanningstekniken är ett otroligt framsteg och det ger oss en helt ny inblick i detaljer vilket gör att vi måste ställa nya forskningsfrågor kring hällristningarna, säger Johan Ling som ser en stor forskningspotential med laserskanningstekniken.

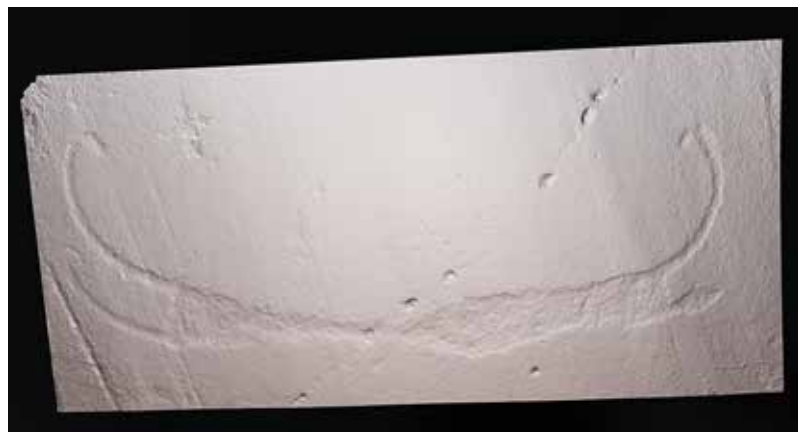
En annan form av 3D-dokumentation med stor forskningspotential är fototekniken Structure from Motion (SfM) som SHFA arbetat med och utvecklat under ett par år.

I norra Bohuslän finns en av Europas största förekomster av hällristningar spridda på flera stör-

re koncentrationer och dessa har fascinerat forskare i mer än 200 år.

Hällristningarna i Tanum skrevs 1994 in på UNESCO:s Världsarvslista som ett av världens mest betydande hällristningsvärldsarv.

Svenskt Hällristnings Forsknings Arkiv har som målsättning att digitalisera, presentera och arkivera denna förhistoriska bildskatt för forskare och allmänhet och en viktig uppgift har varit att skapa en ny infrastruktur; en onlinedatabas som gör bilderna direkt tillgängliga på internet. Antalet inscannade bilder och dokument ökar ständigt i databasen.

3D-dokumentation ger en helt ny inblick i detaljer som gör att forskarna måste ställa nya forskningsfrågor kring hällristningarna.

SPRÅKSTÖD FÖR NYANLÄNDA

Lorna Bartram började läsa Språk och interkulturell kommunikation hösten 2015. Hon skapade en app för att överbrygga språkbarriärer mellan nyanlända och sjukvårds- samt förskolepersonal och arbetar nu med fortsatt utveckling av språkstöd för flyktingar.

Text och foto: Johanna Hillgren

Hösten 2015. Det är inte så länge sedan men kan kännas mer avlägset. På många sätt är Sverige ett annat land nu, med stängda gränser och tillfälliga uppehållstillstånd.

Under 2015 sökte 160 000 människor asyl i Sverige och det var under hösten som flyktingströmmen kulminerade. På Centralstationen i Göteborg togs flyktingarna emot av Refugees Welcome, en volontärgrupp som organiserade mottagandet med hjälp av frivilliga som arbetade i skift.

Lorna Bartram följde gruppens arbete via Facebook och noterade en kontinuerlig brist på tolkar i arabiska. Hon hade precis börjat på magister/masterprogrammet Språk och interkulturell kommuni-

som jobbar med så kallad AKK – alternativ och kompletterande kommunikation – främst med kommunikationsstöd för personer med olika funktionsnedsättningar.

– Jag tänkte att jag skulle skriva om dessa bildkator och började läsa in mig på forskningen kring AKK. Det var då jag började tänka att det skulle gå att utveckla det här, säger Lorna Bartram.

I december var det dags för Hack for Refugees, en intensiv workshop för programmerare och andra med idéer kring IT-lösningar som skulle kunna hjälpa organisationer i arbetet med flyktingar. Lorna hade skickat in idén om att göra ett bildstödsverktyg för

”Det verkar verkligen finnas ett behov av den här typen av verktyg”

Lorna Bartram

tion (SIK) och hade sedan tidigare en kandidatexamen i arabiska så hon engagerade sig och uppmanade sina vänner och lärare att också hjälpa till.

Samtidigt var det dags för den första kursen på SIK-programmet och studenterna fick i uppgift att skriva om ett problem inom interkulturell kommunikation och hur det kan lösas.

Lorna kom att tänka på de bildkator, avsedda att användas i kommunikation med människor på flykt, som delades ut på Centralstationen. De var framtagna av Dart, ett kommunikations- och dataresurscenter som finns på Sahlgrenska Universitetssjukhuset och

mobiltelefoner och under decemberhelgen utvecklades en prototyp till det som skulle bli appen PicTalk för iPads, ihop med gruppen på Hack for Refugees.

– Därefter kände jag och Pak Lau, som då läste masterprogrammet i interaktionsdesign på institutet för tillämpad IT, att vi ville fortsätta att utveckla PicTalk.

När det var dags att skriva magisteruppsatsen på SIK ville Lorna Bartram undersöka hur PicTalk skulle fungera i olika situationer, men först ville hon ta reda på mer om de verkliga språkbarriärer som upplevs av människor som möter de nyanlända, för att få veta mer om vilket innehåll det borde vara i appen.

PicTalk är ett bildstödsverktyg för iPad som utvecklats för kommunikation med nyanlända på sjukhus. Det finns också en variant för forskolor. Tanken är att verktyget ska kunna utökas till fler användningsområden och med fler språk än arabiska.

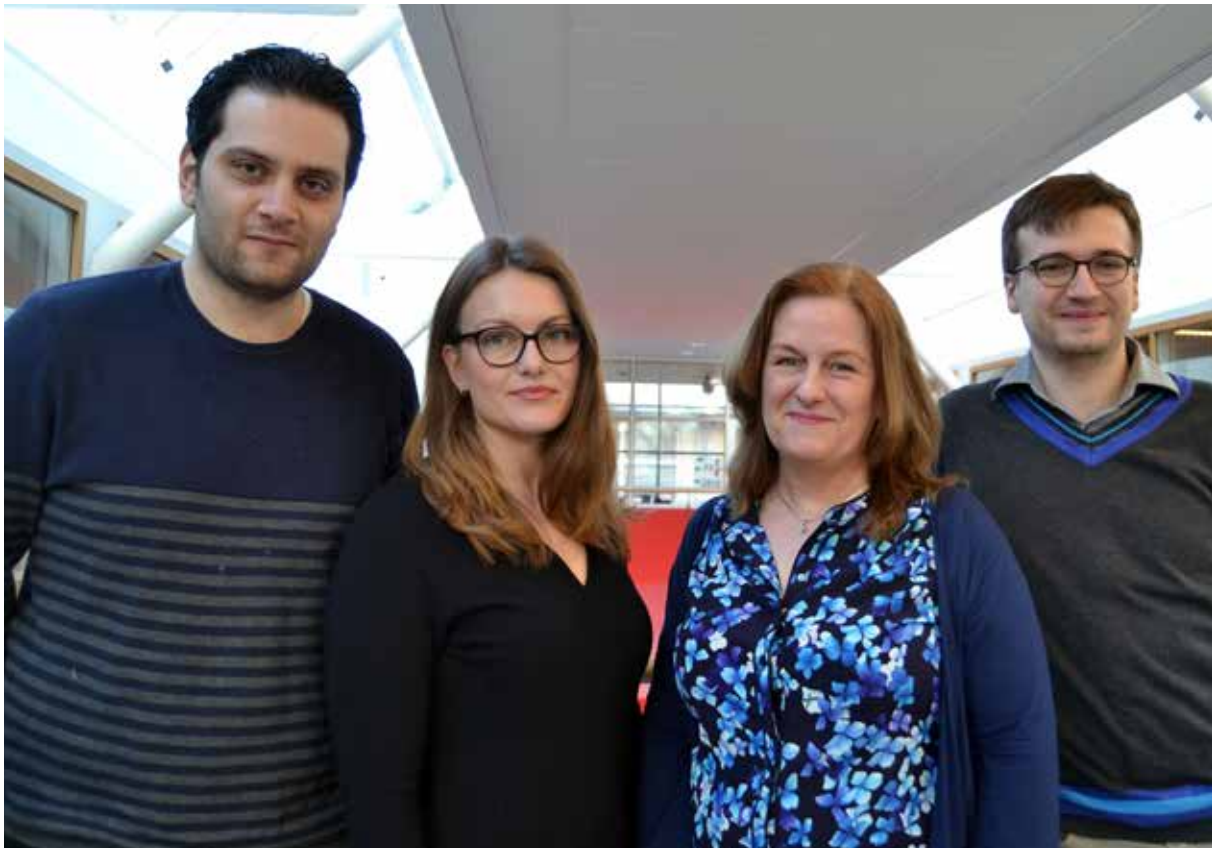

Foto: Peter Larsson

Sedan november 2016 är Lorna Bartram anställd som projektassistent i det tvååriga forskningsprojektet Integration med mobilen och håller till på institutionen för tillämpad IT på Lindholmen. Från vänster: Khaled Al-Sabbagh, Lorna Bartram, Linda Bradley, Mihail Anton (Sylvana Sofkova Hashemi och Nataliya Berbjuk Lindström saknas på bilden)

Hon fick kontakt med Angered's Närsjukhus och gjorde en enkät med personalen om vilken typ av hinder och språkbarriärer som de upplever i arbetet med de patienter de möter, och hon kontaktade även ett boende för ensamkommande barn för att få in de arabisktalande nyanländas perspektiv.

– Jag bad personalen på Angered's Närsjukhus att lista ord och fraser som de skulle ha nytta av att kunna kommunicera och i vilka situationer. Jag kunde identifiera tre olika situationer då verktyget bäst skulle behövas, och de vanligast förekommande orden och fraserna som används i de situationerna: Bokning/administration, undersökning/operation och en kategori som jag kallat för ”genomresa” vilket kan vara till exempel snabba möten i väntrum eller korridor.

Materialet avgränsades till sjukhusanvändning och först och främst till att användas i receptionen, eftersom det är den personalen som först möter patienterna som inte kan svenska.

Efter att ha blivit kontaktad av ett företag som ordnar konferenser om specialpedagogik i förskolan, som ville att hon skulle komma och berätta om PicTalk, har hon även tagit fram en version för förskolor som personal kan ha hjälp av i kommunikationen med föräldrar som inte pratar svenska.

– Meningen är att PicTalk ska gå att utöka efter olika kontexter och med fler språk. För att ta exemplet med förskolan så går det ju inte att ha med sig en tolk i vanliga vardagliga situationer som när man hämtar sitt barn på förskolan.

I förskolevarianten av appen handlar det om att kunna kommunicera vardagliga saker som hur barnet har ätit, om det har sovit, gråtit mycket (”kan du fråga varför?”) och att enkelt kunna meddela sådant som att förskolan ska på utflykt och vilken typ av kläder föräldrarna då behöver skicka med.

– Det är väldigt många som mejlar och jag har fått mejl från till exempel förskolor, logopedier som möter nyanlända barn med funktionsnedsättningar och ambulanssköterskor som vill ha tillgång till detta i ambulanserna. Det verkar verkligen finnas ett behov av den här typen av verktyg för väldigt många olika praktiska situationer.

Att alla ges möjligheten att kunna kommunicera och ta del av information från myndigheter är givetvis viktigt ur ett demokratiskt perspektiv, men det råder stor brist på tolkar och dessutom brister ofta kvaliteten då det inte ställs krav på att tolkarna är kvalificerade, menar Lorna Bartram.

Inom många språk finns det också stora dialektala

Under andra halvan av 2015 blev vi vana vid att se bilder på stränder i Europa, fyllda av trasiga gummibåtar och avlagda flytvästar. Lorna Bartram engagerade sig i flyktingmottagandet på Centralstationen i Göteborg, där hon hjälpte till att tolka på arabiska. Då föddes de första tankarna på att utveckla någon form av mobilt språkstöd för nyanlända.

variationer, vilket ökar riskerna för att den information som kommuniceras inte blir helt korrekt.

– Det är inte rättssäkert. Lagen säger att alla har rätt till information men i praktiken är det svårt att tillgodose behoven.

Appen finns nu att ladda ner för iPads i App Store. Förhoppningen är att PicTalk ska utvecklas till fler användningsområden och med fler språk, men hittills har all utveckling skett av Lorna och Pak Lau. De har gjort det på sin fritid och nu har Pak Lau pluggat

visning etcetera, säger Lorna Bartram.

Hon ser det som ett drömjobb.

– Det är roligt att göra något praktiskt och kunna få in sina kunskaper i ett verktyg som faktiskt kan hjälpa människor. Alla människor har ett behov av att uttrycka sig och kommunikation är en mänsklig rättighet!

I nuläget fokuserar projektet Integration med mobilen på arabisktalande med olika utbildningsbakgrund men på sikt hoppas man på att kunna använda

”Kommunikation är en mänsklig rättighet”

Lorna Bartram

färdigt i Sverige och återvänt till Hongkong, så vad som händer framöver är lite oklart. Det har visats intresse för appen från olika håll, men mer än så vill inte Lorna Bartram avslöja i nuläget.

Just nu har hon fullt upp som anställd projektassistent i det tvååriga forskningsprojektet Integration med mobilen, ett samarbete mellan forskare på Göteborgs universitet och Chalmers som medfinansieras av Asyl-, migrations- och integrationsfonden (AMIF).

Målet med det projektet, som startade i november 2016, är att skapa en mobil plattform för smarta telefoner. Den ska samla olika verktyg för integration samt erbjuda ett professionellt nätverk som ska förbättra nyanländas möjligheter att snabbare och på ett mer målinriktat sätt inkluderas i samhället.

– Det handlar om språkinlärning men också om samhällsinformation och en plattform för att knyta kontakter. Tanken är att det ska vara en plattform som samlar olika verktyg, ett komplement till SFI-under-

den nya teknologin för alla som nyligen kommit till Sverige.

Under 2017 kommer Lorna Bartram också att jobba deltid på Dart Kommunikations- och dataresurscenter vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset med projektet KomHIT Flykting som finansieras av arvsfonden.

– Det var de som gjorde bildstöden för flyktingar som delades ut på Centralstationen och jag kommer nu att vara med och göra bildstöd anpassade för hälso- och sjukvård samt tandvård. Det som också är roligt är att jag kommer att ha möjlighet att fortsätta utveckla och testa PicTalk inom det projektet.

Hur det blir med masterstudierna på programmet Språk och interkulturell kommunikation på Humanistiska fakulteten återstår att se. Antingen får de vänta lite eller också lyckas Lorna hitta ett sätt att integrera sitt pågående arbete även i den kommande masteruppsatsen.

FAKTA OM PROJEKTEN

Appen *PicTalk* kombinerar bilder som är kopplade till en flerspråkig ordbok. Den stöder för närvarande arabiska och svenska men målet är att även översätta till andra stora flyktingspråk där det råder tolkbrist, samt till fler användningsområden än sjukvård och förskolor.

Forskningsprojektet *Integration med mobilen* är ett samarbete mellan Göteborgs universitet och Chalmers.

Språk och interkulturell kommunikation är ett magister/masterprogram med start varje höst. Programmet förenar spetskompetens i språk med interkulturell kommunikation och förbereder för en bred arbetsmarknad.

SVINDLANDE TIDSPERSPEKTIV

Visuella gestaltningar kan skapa ny förståelse av tid och med det bidra till ett mer långsiktigt och hållbart tänkande. Det är en av slutsatserna i en avhandling i konst- och bildvetenskap.

Text: Thomas Melin Foto: Apollo 8/NASA

Ann-Louise Sandahl har genom samtida konstverk, filmer och andra estetiska uttryck undersökt hur tid gestaltas och sätts i spel i samtidens visuella kulturer. Hennes avhandling är ett bidrag till det nya fältet för humanistisk miljöforskning, där klimatfrågor tas upp och diskuteras ur humanistiska infallsvinklar.

– Sedan industrialismens genombrott har begreppet tid i mångt och mycket betytt standardtid för västvärldens människor, men standardtidens enheter är inte tillräckliga för att vi ska förstå samtidens många tidsperspektiv. Oerhört långsiktiga klimatskeenden eller kortsiktiga datorprocesser utspelar sig exempelvis i tidsskalor som inte på ett effektivt sätt kan gestaltas

via klockor eller kalendrar, det vill säga de verktyg vi till vardags använder för att förstå tid, säger Ann-Louise Sandahl.

Ann-Louise Sandahl visar i sin forskning att konstnärliga uttryck kan bidra med ny förståelse genom att synliggöra tid på nya sätt och visualisera konflikter mellan kortsiktiga och långsiktiga skalor, mellan kulturens och naturens tidsperspektiv.

Ett verk som belyser just konflikten mellan kortsiktiga och långsiktiga tidsperspektiv är filmen *Into Eternity* (2010), som handlar om slutförvaring av kärnavfall.

– Avfallet kommer att vara farligt för allt levande i

Den första fotografiska bilden av jorden, Earthrise at Christmas från 1968, väckte en vilja att ta hand om planeten.

100 000 år, men på frågan hur det ska förvaras oskadliggjort genom årtusendena eller hur information om det ska förmedlas till framtida samhällen finns inga säkra svar. Man kan se det som att vi som lever i dag lever över våra tidsmässiga tillgångar.

Ett annat uttryck som gestaltar tid som en knapp resurs är den konceptuella *Doomsday Clock* som från omslaget av tidskriften *The Bulletin of the Atomic Scientists* sänder sitt varnande budskap.

– Visarnas placering avgörs av en grupp forskare som årligen utifrån faktorer som klimatförändringar, krig och global tillgång till kärnvapen uppskattar hur stort tidsmässigt utrymme mänskligheten har kvar innan apokalypsen. Den samlade riskbedömningen är att vi nu har tre minuter kvar till midnatt.

Ett objekt som har som syfte att skapa medvetenhet om en tid som sträcker sig långt förbi en enskild individs livstid är *The 10,000 Year Clock*, en monumental och långsam klocka som håller på att byggas i ett otillgängligt område i Texas. Klockan kommer att mäta timmar, dagar, år, århundraden och millennier i tio tusen år och den som besöker klockan ska få en känsla av att vara i tiden.

– I texter om klockan skrivs årtal med fem siffror i stället för fyra, det vill säga 02016 i stället för 2016, för att visa att också utrymmet där den första nollan i dag står en gång kommer att tas i bruk.

Det är inte enkelt att förstå tid i skalor som inte direkt går att relatera till ett mänskligt liv, vare sig det gäller extremt kortsiktiga eller extremt långsiktiga. För att göra det krävs att man blir medveten om ett perspektiv som skiljer sig från det vardagliga, enligt Ann-Louise Sandahl.

Ett verk som gjorde just detta, som öppnade ett storskaligt perspektiv, var *Earthrise at Christmas* (1968), den första fotografiska bilden av jorden, tagen av en människa i rymden. Bilden av den bräckliga lilla blå planeten som stiger upp ovanför det grå månlandskapet, omgiven av oändlig svart rymd gestaltade ett nytt, expanderat och svindlande perspektiv i tid och rum.

Bilden visade jordens invånare att deras hemplanet på ett dramatiskt sätt skiljer sig från sina kosmiska omgivning. Den lät människan få syn på sin egen plats i tid och rum och väckte en vilja att ta hand om planeten.

– Konst och visualiseringar har förmåga att påverka sina betraktare på genomgripande sätt. Visuella uttryck kan belysa etiska frågeställningar, de kan både inspirera och oro och väcka nya insikter om tid och rum – en uppgift som i dag framstår som en av de allra viktigaste, säger Ann-Louise Sandahl.

Nätverk för miljöhumaniora

Christine Hansen är forskare i historia och koordinator för nätverket för miljöhumaniora som invigdes på Humanisten den 19 april.

Vad menas med miljöhumaniora, eller grön humaniora som det också kallas?

– De moderna miljöutmaningar vi står inför, som klimathot, jorderosion, arter som utrotas, sötvattensbrist, miljögifter och en växande lista av andra ekologiska komplikationer, är oftast något som sysselsätter naturvetare, tekniker, ingenjörer och matematiker. Men det finns en växande känsla av att dessa kriser inte bara handlar om den fysiska miljön. Om vi ska kunna ta itu med dessa utmaningar måste vi också förstå deras kulturella och sociala konsekvenser och då behöver vi hjälp av humaniora.

På vilket sätt?

– Vi behöver det kritiska tänkandet, de etiska reflektionerna och engagemanget för vårt samhälle som är kärnan i humaniora. Vi behöver dessa kunskaper, inte isolerade från varandra utan i samverkan över traditionella ämnesgränser, där de kan skapa ny förståelse. Det är ett brådskande arbete som kräver det bästa av våra forskare för att arbeta på nya sätt och i nya konstellationer.

Hur ska nätverket arbeta?

– Varje institution har forskare som arbetar med dessa frågor, men tvärvetenskapligt samarbete är fortfarande ganska ovanligt. Via nätverket kommer vi att se de samverkansvinster som våra gemensamma intressen kan generera. Det är verkligen spännande.

FAKTA OM NÄTVERKET

Nätverket för miljöhumaniora är ett forum för akademiker som delar intresset för samtida miljöproblematik. Det är ett växande tvärvetenskapligt kunskapsområde som vill främja samarbete och diskussion mellan forskning och samhälle. Perspektiv hämtas från kringliggande discipliner och forskningsfält som exempelvis miljöfilosofi, miljöhistoria, ekokritik, kulturgeografi, kulturanthropologi och politisk ekologi, men relaterar också till konstnärliga praktiker som litteratur, scenkonst, fotografi och design, och till samhälls- och naturvetenskaperna.

MED GENUSFOKUS PÅ FORSKNINGEN

Humanistiska fakulteten antog under 2016 åtta docenter. En av dem är Mia Liinason, som blev docent i genusvetenskap.

Text: Thomas Melin Foto: Cecilia Hedström

I sin forskning har Mia Liinason analyserat feministiskt politiskt engagemang i akademi, aktivism och politik. Hon disputerade 2011 med en avhandling där hon undersökte akademisk feminism i Sverige, genom studier av genusvetenskapens institutionella framväxt och kunskapsproduktion mellan åren 1975 och 2010.

Avhandlingen visar att etableringen av genusvetenskap som ämne har skapat ett utrymme för produktion av oppositionella kunskaper i akademien.

– Men jag fann också ett antal paradoxala effekter i samband med denna framgång för feministisk kunskapsproduktion, bland annat exempel på att genusvetenskaplig forskning har bidragit till att förstärka rådande diskurser omkring etnicitet, genus, kön och sexualitet, säger hon.

Under sin tid som postdoktor och universitetslektor har Mia Liinason fördjupat sitt intresse för frågor om frågor om kunskap, politik, rättvisa och förändring. Hon har utvecklat en självständig forskningsprofil, där hon visar att feministiska akademiker, kvinno-organisationer och feministiska gräsrotsrörelser tar plats som betydelsefulla aktörer i samhället, genom ett komplext förhållande till regeringspolitik, expertkunskap, nyliberala marknader och till nationella gemenskaper.

2016 gav Mia Liinason ut boken *Hoppets politik. Feministisk aktivism i Sverige idag* tillsammans med forskarkollegan Marta Cuesta. I den disku-

terar de hur feministiska gräsrotsaktivister genom sin kamp omskar sociala värden och makt.

– Vi avvisar antagandet om att feminism idag skulle vara en fragmenterad rörelse och demonstrerar istället hur samtida gräsrotsfeminister taktiskt kombinerar olika former av separatism, samarbete och koalitionspolitik i en mångsidig kamp mot sociala orättvisor.

I december 2015 blev Mia Liinason i mycket hög konkurrens antagen till det femåriga forskningsprogrammet Wallenberg Academy Fellows. Hennes projekt går ut på att undersöka hur transnationella samarbeten påverkar kvinnors och HBT-personers rättigheter i tre regioner med olika förutsättningar: Skandinavien, Ryssland och Turkiet.

Målsättningen med projektet är att utforska hur nya politiska subjekt, nya kollektiva gemenskaper och nya betydelser av genus och sexualiteter växer fram genom möten mellan transnationella organisationer och lokala kvinno- och HBT-rörelser.

– Detta ger mig möjlighet att genomföra ett projekt som är otroligt viktigt – inte minst i den politiska situation vi lever under idag, då Europa och Sverige håller på att stänga sina gränser.

Just nu skriver Mia Liinason på en bok om etablerade kvinnoorganisationer i Skandinavien. Boken bygger på material som hon har samlat in genom drygt två års etnografiskt fältarbete i Norge, Danmark och Sverige och är planerad att ges ut på ett internationellt bokförlag under 2017.

Här undersöker Mia Liinason samspelet mellan kampen för kvinnors rättigheter, statspolitiska agendor och nyliberala marknader i dessa tre Skandinaviska länder, som ofta beskriver sig själva som feministiska föregångsländer.

– I boken intresserar jag mig särskilt för att undersöka de motsättningar, spänningar och nya möjligheter som uppstår när arbetet för kvinnors rättigheter utförs inom ramen för en sådan självbild. Vilka subjekt inkluderas i den beskrivningen? Vilken historieskrivning bygger den på? Och vilka politiska frågor ställs i centrum?

NYA DOCENTER 2016

Mia Liinason (genusvetenskap)
 Andreas Nordin (religionsvetenskap)
 Daniel Andersson (religionsvetenskap)
 Izabela Dahl (historia)
 Juan Velasquez Atehortua (genusvetenskap)
 Pia Lundqvist (historia)
 Ulrika Ferm (lingvistik)
 Wojciech Jezierski (historia)

Vill synliggöra förortsfeminism

Juan Velasquez Atehortua introducerade begreppet förortsfeminism i den svenska genusdebatten. Han blev docent under 2016.

I sin forskning utgår Juan Velasquez Atehortua från att det finns alternativa kvinnorörelser i fattiga och rasifierade bostadsområden, som skapar alternativa feminismer. Han disputerade i kulturgeografi 2005 med avhandlingen Förankring och dialog: kraftspelet mellan planering och demokrati som bland annat visade hur kvinnor exkluderades från dialogerna om en Stockholmsförorts framtid.

Därefter fortsatte Juan Velasquez Atehortua med två forskningsprojekt som studerade exkluderingen och hur kvinnorna övervinner den, både i Sverige och i Sydamerika.

Nu har Juan Velasquez Atehortua utvecklat en ansats på deltagande forskning som kallas för video power, eller videomakt.

– Den går ut på att möjliggöra att personerna som medverkar i undersökningen kan använda sig av till exempel inspelningar som görs under deltagande observation av verkliga händelser. De kan då studera sina egna handlingar för att stärka sitt självförtroende och för att lägga upp sin taktik inför samtal med instanser som de interagerar med. För att underlätta deras arbete med sina egna erfarenheter har jag utvecklat två videokanaler.

Juan Velasquez Atehortuas forskning kan bidra till att synliggöra hur förortsfeminism påverkar på många sätt, menar han.

– Till exempel har jag visat hur förortsfeminism påskyndat demokratiska reformer för att både iscensätta en deltagande demokrati, och demokratisera stadsrummet mot gentrifiering. Förortskvinnorna är med och bygger det mesta av den informella bebyggelsen och blir en av de viktigaste agenterna i vår tids urbana revolution.

I graven med tillhörande offergrop fanns många fantastiska guldfynd som diadem, pärlor, örhängen och egyptiska guldfattade skarabéer, och långt över hundra rikt bemålade keramiska kärl. Fynden kommer från flera angränsande kulturer och bekräftar Cyperns centrala roll i långväga handel.

SENSATIONELLT FYND I BRONSÅLDERSGRAV

En arkeologisk expedition från Göteborgs universitet upptäckte under 2016 en av de rikaste gravarna från sen bronsålder som någonsin påträffats på Cypern.

Text: **Thomas Melin**

Graven ligger i anslutning till Hala Sultan Tekke, en upp emot 50 hektar stor bronsålderstad från tiden 1600–1150 f.Kr. som hade vidsträckt förbindelser som även inkluderade Sverige.

Sedan 2010 har Peter Fischer, senior professor i antikens kultur och samhällsliv, lett den Svenska Cypernexpeditionens utgrävningar på plats under sju säsonger.

– Grävningen under maj och juni blev den mest framgångsrika. Vi upptäckte en äldre stadsdel från omkring 1250 f.Kr. och utanför den en oerhört rik grav, en av de rikaste på Cypern från denna period, med tillhörande offergrop. Det faktum att vi har upptäckt ett gravfält från sen bronsålder är sensationellt eftersom man vid denna tid begravde de avlidna huvudsakligen inom bosättningen och ofta

Mykensk (grekisk) vas som visar en kvinna i minoiska kläder (från Kreta).

under golven i husen, säger Peter Fischer.

Graven tycks vara en familjegrav för åtta barn i åldern 5–10 år och nio vuxna varav de äldsta är omkring 40 år.

– Medellivslängden under denna tid var mycket lägre än i dag.

Arkeologerna möttes av över hundra keramiska kärl och många guldfynd som inkluderar ett diadem, pärlor, örhängen och guldfattade egyptiska skarabéer. Bland fynden fanns också ädelstenar och fem cylinderformade sigill, delvis lokalt tillverkade men även från Syrien och Mesopotamien. Ett annat fynd är en bronsdolk.

Av störst betydelse för arkeologerna var de mer än 140 kompletta keramiska kärl av vilka de flesta var prydda med fantastiska målningar: scener där

människor sitter i stridsvagnar dragna av två hästar och en kvinna med en vacker klänning. Det fanns även vaser med andra djurmotiv, till exempel fiskar, och religiösa symboler. Många av kärnen är importerade främst från Grekland och Kreta men även från Anatolien, det vill säga nuvarande Turkiet.

”Våren 2017 kommer vi att fortsätta att frilägga delar av staden och gravfältet”

Peter Fischer

Enligt Peter Fischer är målningen av kvinnans klänning oerhört avancerad och visar hur rika kvinnor klädde sig under denna tid. Motivet finns även på freskerna till exempel i Knossospalatset i Heraklion på Kreta.

Andra fynd kommer från Egypten. Bland skarabéerna finns två som är guldinfattade, varav den ena med hieroglyfiska tecken som läses ”men-kheper-re”. Bredvid tecknen finns en farao avbildad. Därmed har arkeologerna den unika möjligheten att knyta det cirka 3500 år gamla fyndet till en historisk person.

Inskriptionen hänvisar nämligen till Egyptens mäktigaste farao Thutmosis III (1479–1425 f.Kr.) under vilkens regeringstid Egypten var som störst: han hade erövrat Syrien och delar av Mesopotamien, nuvarande Irak.

– Dessutom fann vi evidens i staden för storskalig tillverkning och purpurfärgning av textilier. Dessa produkter användes i handelsutbytet med högkulturer i Egypten, Anatolien, Levanten, Mesopotamien, Kreta och Grekland, vilket förklarar de rika importerade fynden.

Det som är mest intressant med fynden är datering: fynden är från 1500/1400 f.Kr., men än så länge har forskarna inte funnit staden från denna period utan endast gravfältet.

– Det måste ha varit en rik stad med tanke på den grav som vi fann i år. Men den ligger sannolikt närmare gravfältet inom ett område som ännu inte har undersökts, säger Peter Fischer.

– Våren 2017 kommer vi att fortsätta att frilägga delar av staden och gravfältet. Båda är tyvärr hotade av jordbruk. Därför krävs en omedelbar insats för att säkra vårt gemensamma kulturarv innan det förstörs, säger Peter Fischer.

100 miljoner från RJ och VR

När Riksbankens jubileumsfond (RJ) och Vetenskapsrådet (VR) beslutade om vilka bidrag till forskning inom humaniora och samhällsvetenskap de skulle bevilja 2016 så gick drygt 100 miljoner kronor till forskningsprojekt, program och infrastruktur för forskning vid Humanistiska fakulteten, Göteborgs universitet.

Beviljade anslag, RJ

- Cordelia Hess: *Antisemitismens arkiv i Skandinavien: Kunskapsproduktion och stereotyper i ett långt historiskt perspektiv*
- Marius Hentea: *Författarskap on Trial: Treason i början av det kalla kriget, 1944–49*
- Per Holmberg: *På återbesök vid Rökstenen*
- Christine Howes: *Att resonera inkrementellt i dialog*
- Martin Linde: *Egyptiska plågor och Jerusalems förstörelse. Hungersnöd, farsoter och maktens legitimitet i det tidigmoderna Sverige*
- Anna-Sofia Maurin: *Metafysiska förklaringar*
- Peter Skoglund: *Berättande i hållristningar*

Beviljade anslag, VR

Program:

- Kristian Kristiansen: *En ny europeisk förhistoria*

Infrastruktur för forskning:

- Erik Hallberg: *Databasen Sveriges åkerareal 1810 och 1870*
- Elena Volodina: *SweLL – forskningsinfrastruktur för svenska som andraspråk*

Forskningsprojekt:

- Ellen Breitholtz: *Dialogiskt resonerande hos personer med schizofreni*
- John Eriksson: *Expressivism och mening: tankar, tal och dispositioner*
- Ragnar Francén Olinder: *Metaetisk pluralism*
- Sebastian Linke: *Vetenskap för miljöförvaltning: rådgivningens dilemman*
- Anna-Sofia Maurin: *Metafysiska förklaringar*

Läs mer om fler beviljade forskningsanslag på hum.gu.se

Gunilla Hermansson befordrades till professor i litteraturvetenskap 2016.

PROSANS EXPRESSIONISM

Expressionismen är välkänd för sin bildkonst, sin lyrik och sin dramatik, men hur såg det ut i prosan? Det reder litteraturvetaren Gunilla Hermansson ut i en bok som släpptes 2016.

Text och foto: **Thomas Melin**

Expressionismen lanserades omkring 1910 som en reaktion på den impressionistiska och naturalistiska bildkonsten, som hade varit rådande i decennier. Där impressionisterna försökte beskriva världen så verklighetstroget som möjligt, jobbade expressionisterna mer med intensitet, abstraktion och stilisering.

– Nu skulle konstnären i stället arbeta med expresiva uttryck för att fånga tingens kärna. Konsten skulle inte längre vara som ett fotografi utan snarare dokumentera ett aktivt förhållningssätt till omvärlden, säger Gunilla Hermansson.

Det var inom bildkonsten som expressionismen slog igenom först men en författare och kritiker plockade upp den nya inriktningen och tyckte att litteraturen

skulle arbeta på samma sätt. I Norden var Pär Lagerkvist först ut. Efter en resa till Paris skrev han år 1913 manifestet *Ordkonst och Bildkonst*.

– Där säger han att framöver måste litteraturen, framförallt prosalitteraturen, arbeta på nya sätt, precis som den nya bildkonsten. Pär Lagerkvist pekar på den expressionistiska och kubistiska bildkonsten och lanserar det som ett program för ny litteratur. Han gör upp med de tjocka, realistiska romanerna, psykologiskt djupborrande och med långa miljöbeskrivningar. Han anser att det har blivit dekadent, nu behövs en ny, sträng och manlig konst!

Inom lyriken och dramatiken lämnade expressionis-

Utsågs till professor

Gunilla Hermansson utsågs även till ny professor i litteraturvetenskap 2016. Hon har varit anställd på institutionen för litteratur, idéhistoria och religion sedan 2009.

Boken *Modernisternas prosa & expressionismen*, som kom i februari 2016, utgår från sju författarskap: Anna Lenah Elgström, Pär Lagerkvist, Emil Bønnelycke, Tom Kristensen, Hagar Olsson, Elmer Diktonius och Sigurd Hoel.

Har du någon personlig favorit bland dem?

– Alla sju har skrivit åtminstone ett verk som jag har njutit både som lustläsare och uttolkare. Alla har också drag som skaver eller irriterar, men det gör dem ju i regel också mer intressanta som forskningsobjekt. Måste jag välja bara en blir det nog Hagar Olsson. Hon har på en gång patos, ironi och konstnärlig kraft. Hennes texter är aldrig perfekta eller eleganta, de brottas med idéerna, formen och materialet.

Vad forskar du om nu?

– Just nu deltar jag i ett större projekt med fyra kollegor. Vi undersöker det internationella mottagandet av svenska kvinnliga författare under 1800-talet. Vi fokuserar på kvinnorna dels för att det var de som var Sveriges första internationella bestsellers, dels för att deras författarkarriärer på ett extra tydligt sätt lyfter fram hur villkoren för att nå läsare och intresserade utanför nationens gränser ändrade sig under 1800-talet och fram mot utbrottet av första världskriget. I min del undersöker jag den romantiska poeten Julia Nyberg (Euphrosyne), som knappt alls blev översatt till andra språk men däremot blev omnämnd nästan standardmässigt i utländska översiktsartiklar och verk om nyare svensk litteratur. Det handlar om kanoniseringsprocesser, reception utan läsning, återbruk av receptionstexter och lyrik som världslitteratur.

NYA PROFESSORER 2016

Gunilla Hermansson (litteraturvetenskap)
Per Holmberg (svenska språket)
Christina Thomsen Thörnqvist (latin)
Åsa Arping (litteraturvetenskap)
Henrik Rosenkvist (nordiska språk)
Mats Jönsson (filmvetenskap)

men starka avtryck, men vad den egentligen satte för spår inom prosan i Norden har hittills varit outforskad mark. Det har ansetts att prosa och expressionism inte hör ihop, eftersom prosans form inte fungerar tillsammans med expressionismens intensiva känsloutbrott och extrema abstraktion, men Gunilla Hermanssons bok visar att prosan verkligen tog intryck av expressionismen. Hon går igenom sju författare som var med och lanserade begreppet i Norden, och undersöker om deras egna verk färgades av det nya.

– De författare som var intresserade av expressionismen tog in vissa impulser av den i sitt eget skrivande. En författare som höll fast i begreppet expressionism väldigt länge var Elmer Diktonius i Finland. För honom var det kvintessensen av vad konst är.

Föreställningarna om expressionismen, liksom om de andra avantgarderörelserna i Europa, präglades av brutalitet, maskulinitet, våld, krig och viljan att rasera gamla institutioner. När de nordiska författarna plockade upp den nya estetiken ville de å ena sidan använda samma brutala språk, å andra sidan markera ett visst avstånd mot våldet.

Ett exempel är den danske författaren Tom Kristensens roman *Livets arabesk*, som utspelar sig under en kommunistisk revolution i Danmark. Huvudpersonen är en rik kirurg, som också är konstsamlare.

– Han samlar på avantgardistisk konst, egentligen som ett uttryck över leda i tillvaron snarare än en begeistring över konstens potential. Det visar sig att han har gjort experiment på sina patienter inspirerade av den här konsten. På så sätt kopplas konstens brutalitet till verklig brutalitet. Romanen är ett tydligt exempel på när de här författarna både använder den nya konsten och distanserar sig från den, för att visa på det fatala i den.

Utöver det våldsamma, har Gunilla Hermansson kunnat se en annan linje i den nordiska, expressionistiska prosan, en linje med tydliga utopiska och andliga dimensioner: längtan efter en ny människa, ett nytt samhälle, drömmen om frälsning – ett tidigare underskattat spår i nordisk expressionism.

Där bevisas att kombinationen prosa och expressionism faktiskt fungerar, tycker Gunilla Hermansson.

– Jag menar att om vi kombinerar de här olika linjerna och även tittar på den utopiska biten, då lämpar sig prosan utmärkt för att både ta in avantgardistiska tekniker och bearbeta den återkommande frälsningsdrömmen på olika sätt.

Boken *Modernisternas prosa & expressionismen* utgår från sju nordiska författarskap: Anna Lenah Elgström, Pär Lagerkvist, Emil Bønnelycke, Tom Kristensen, Hagar Olsson, Elmer Diktonius och Sigurd Hoel och gavs ut på Makadam förlag.

En ny cykelväg kommer att byggas genom den nya byggnaden.

NYA HUMANISTEN

En ny byggnad för undervisning och forskning ska uppföras samtidigt som befintliga Humanisten och Språkskrapan byggs om. Vid byggstarten medverkade bland andra Helene Hellmark Knutsson, ministern för högre utbildning och forskning.

Text och foto: **Johanna Hillgren** Arkitektskisser: **Zynka** (bilden ovan) och **Tomorrow** (till höger)

I nya Humanisten får Göteborgs universitet möjlighet att samlokalisera den Humanistiska fakultetens verksamhet, som tidigare varit utspridd på flera olika platser i staden. Projektet omfattar en ombyggnad och stor tillbyggnad av nuvarande Humanisten och kan ses som ett första steg i arbetet med att göra universitetsområdet söder om Götaplatsen till en unik och kreativ mötesplats för konst, kultur och humaniora i Göteborg.

Firandet av byggstarten inleddes med att studenter och anställda bjöds på mat och underhållning innan Birgitta van Dalen, regiondirektör Akademiska Hus region Väst, hälsade alla välkomna tillsammans med Margareta Hallberg, som var dekan vid Humanistiska fakulteten fram till 2017. Därefter hölls tal även av Pam Fredman, rektor Göteborgs universitet, Kerstin Lindberg Göransson, vd Akademiska Hus, Niklas Sparw, vice vd NCC Building Sverige, och av Helene

Hellmark Knutsson, minister för högre utbildning och forskning.

– Ska vi möta de samhälleliga utmaningar vi har så kommer humaniora att vara en viktig del för att både ställa frågor och hitta svaren på de stora frågorna, sa Helene Hellmark Knutsson och önskade från regeringens sida lycka till med det stora bygget.

Humanistens nya byggnad ska breda ut sig mot väster och rymma öppna mötesytor, studieplatser, hörsalar, undervisningslokaler samt kontor.

Ett centralt beläget trapprum byggs, liksom en ny restaurang och kafé. Gång- och cykelbanan kommer att göras om och blir en ljus, torr och trygg passage igenom den nya byggnaden.

I den befintliga byggnaden kommer de fyra flyglarna att länkas samman. Byggnaderna, inklusive Språkskrapan i söder, kommer att uppgraderas vad gäller både standard, installationer och tillgänglighet.

– Redan den äldre byggnaden var ett gott exempel på en väl genomtänkt kunskapsmiljö men nu är det dags att uppgradera. Den nya byggnaden kommer att ge humanisterna moderna undervisningsmiljöer, gott om mötesplatser och en restaurang med en fantastisk utsikt över Näckrosdammen och Renströmsparken, säger Birgitta van Dalen, regiondirektör Akademiska Hus region Väst.

Vid ceremonin för byggstarten fick alla representanter lägga varsin sak i en tidskapsel, som kommer att byggas in i en av de nya väggarna. Sakerna i tidskapseln symboliserar antingen verksamheten eller tidsandan.

Akademiska Hus satsar totalt 668 miljoner kronor i nya Humanisten. Om allt går enligt planerna är hela ny- och ombyggnationen färdig till årskiftet 2019/2020.

FAKTA PROJEKT HUMANISTEN

Byggstart: November 2016

Färdigställande: Årskiftet 2019/2020

Bruttoarea: Cirka 16 600 kvm nybyggnation och cirka 19 400 ombyggnation (inklusive Språkskrapan)

Certifieringsmål: Miljöbyggnad Guld för nybyggnation och Miljöbyggnad Silver för ombyggnationen.

Hyresgäst: Göteborgs universitet, Humanistiska fakulteten.

Byggherre: Akademiska Hus

Samverkansentreprenör: NCC

Arkitekter: KUB Arkitekter

För mer information: www.projekthumanisten.hum.gu.se

Från den nya cykelvägen som ska gå genom den nya byggnaden kommer det att gå att se rakt in i det centralt belägna trapprummet.

Vid firandet av byggstarten medverkade ministern Helene Hellmark Knutsson som tillsammans med rektor och representanter för bland andra Akademiska Hus lade ner symboliska saker i en tidskapsel.

FRÅN TABU TILL SEXSCENER

Fram till 1944 var homosexuella handlingar förbjudna i Sverige. Men begär mellan kvinnor skildrades ändå i skönlitteraturen. Eva Borgström visar hur denna kärlek beskrevs och vilka strategier författarna använde för att tassa runt det informella förbudet att skriva om den.

Text: Elin Widfeldt

Under 1800-talet var lesbisk kärlek tabu. Kärlek mellan kvinnor kunde beskrivas i litteraturen som ett slags romantisk vänskap, men något sexuellt fick absolut inte antyd.

Kring sekelskiftet hände något. Vetenskapen började intressera sig för homosexualitet, det blev ett vanligare motiv inom konsten och författare började skildra det på ett helt nytt sätt. Eva Borgströms bok *Berättelser om det förbjudna – Begär mellan kvinnor i svensk litteratur 1900–1935* handlar om en period då lesbisk kärlek går från något onämnt till något uttalat.

– Under den här perioden skrevs det om samkönad kärlek mer än någonsin förut. Mellan tidigt 1900-tal och 1935 sker en ganska dramatisk utveckling mot att skriva om homosexualitet på ett både öppet och bejakande sätt, säger Eva Borgström.

Samtidigt var sexuella handlingar mellan två personer av samma kön straffbart i Sverige och kunde ge två års fängelse. Ämnet var känsligt och mycket radikalt att skriva om, och det gällde för författarna att på något sätt maskera det för att inte riskera något för egen del.

Strategierna var många: Elsa

Gille skrev helt öppet om kärlek mellan kvinnor, inklusive sexscener – men författarnamnet är en pseudonym. För den som skrev under eget namn var det lämpligt att tona ner det förbjudna på olika sätt. En kvinna i manskläder kunde gifta sig med en annan kvinna, eller samkönad kärlek kunde reduceras till en ungdomsromans mellan två kvinnor som slutar med att den ena träffar den rätte – som då är en man.

– Svärmerier mellan kvinnor gick jättebra så länge det var något slags uppvärmning inför den ”riktiga kärleken”. Romansen kunde absolut innehålla heta känslor, men den fick inte gå för långt.

Slutet av 1920-talet och början av 30-talet var en period av verkligt nytänkande kring kön och sexualitet. På film syntes skådespelare som Marlene Dietrich och Greta Garbo i könsöverskridande kläder och manér, och bland svenska författare kom flera radikala och nydanande verk av bland andra Karin Boye, Margareta Suber och Gertrud Almqvist.

– Omkring 1930 skrev de om samkönad kärlek på ett sätt som vi nog känner igen i dag. Det var modernt och normkritiskt, de verkligen undersökte de samtida diskurserna om kön och sexualitet

Boken är utgiven i samarbete med Kriterium och finns fritt tillgänglig digitalt på www.kriterium.se.

och ville göra något nytt, säger Eva Borgström.

Snart därefter kom en reaktion mot det nya och vågade: traditionella könsroller och familjeideal blev återigen det enda tänkbara. Män i uniform, kvinnor vid spisen. Det var början på en flera decennier lång backlash på området som märktes i hela Europa.

– Det hade att göra med uppmarschen till andra världskriget, samlingen kring kyrkan, familjen och fäderneslandet. Då försvann samkönad kärlek ur litteraturen och filmerna, och så förblev det i nästan 50 år.

Eva Borgström har i sin forskning kartlagt en tidsperiod på 100 år, vilket gör projektet till den största studien i Norden över kärlek mellan kvinnor. 2008 kom hennes bok *Kärlekshistoria. Begär mellan kvinnor i 1800-talets litteratur* som är den första delen av detta forskningsprojekt.

”DEFINITIONEN AV HATBROTT BEHÖVER KLARGÖRAS”

Regeringens nya handlingsplan mot hatbrott, som kom 2016, uppmanar rättsinstanserna till en samordnad syn på begreppet hatbrott.

– Det är ett erkännande av att definitionsfrågan måste lösas, säger David Brax, hatbrottsforskare vid institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori.

– Rättsläget är oklart trots att Sverige har haft en hatbrottsregel i över 20 år. Därför är regeringens plan välkommen, säger David Brax.

Under hösten 2016 presenterade regeringen en nationell plan mot hatbrott och rasism. Bland annat ska Polismyndigheten få mer resurser för att hantera hatbrott som utförs via internet.

– Cirka tio procent av hatbrotten sker på internet men det har varit svårt att straffa personer för dessa brott. Det behövs fler väg-

dande domar, säger David Brax.

Antalet hatbrottsanmälningar som gjordes under 2015 enligt Brottsförebyggande rådet, 6 980 stycken, var det högsta antalet hittills. Oftast handlar det om ofredande eller olaga hot.

– Det är en stadig ökning av hatbrott mot muslimer sedan 2011. Efter ett terrorhot i samhället verkar brotten öka, då anser vissa personer sig manade att agera, ofta anser de även att polisen inte gör tillräckligt. Ökningen syns även efter vissa politiska utspel. Exempelvis ökade islamofobiska hatbrott i samband med EU-omröstningen i Storbritannien, säger David Brax.

För att kunna prata om och förstå de bakomliggande faktorerna behövs centrala begrepp. Det gäller också att massmedier, myndigheter och forskare enas om begreppens innebörd då fenomenen är komplexa.

Under hösten träffade David

Brax landets alla åklagare med särskilt ansvar för hatbrott och tog upp den svenska hatbrottslagstiftningen.

– Min föreläsning då handlade om det oklara rättsläget, som beror på att själva användandet av begreppet ”hatbrott” är otydligt. Jag presenterade en lista på fem olika hatbrottsbegrepp. Vilket av de fem man väljer för att tolka hatbrottslagstiftningen får sedan betydelse för hur man hanterar konkreta fall. Publiken av åklagare var mycket engagerad.

David Brax tycker att det är oklart vilken normativ grund myndigheter använder sig av när det handlar om hatbrott.

– Det har stor betydelse för hur brottsoffer blir bemötta av rättsvårdande myndigheter och även för hur de som begått hatbrott blir hanterade.

Text: **Monica Havström**

Praktik bland ambassadörer och spioner

Daniel Ericsson, student på Internationella språkprogrammet, gjorde praktik i Washington på The Institute of World Politics (IWP).

Vad är det för institut?

– Det är en forskarskola inom nationell säkerhet och internationell politik. Skolan utbildar inom allt från diplomati och språk till kontraterrorism och strategisk analys. I korthet utbildar de ambassadörer och spioner.

Vad fick du jobba med?

– Jag jobbade på kommunikations- och evenemangsavdel-

ningen. Vi arrangerade allt från gästföreläsningar till luncher och middagar. När det gällde kommunikationsbiten blev jag huvudansvarig för videoinspelning och -redigering av föreläsningar och paneler, dessutom fick jag både skriva och redigera nyhetsartiklar för hemsidan.

Vilken nytta hade du av din utbildning?

– Som förväntat hjälper det otroligt mycket att ha en gedigen grund inom språk om man ska jobba utomlands. De kurser i bland annat interkulturalism som jag läst under utbildningen hjälpte mig en hel del när det gällde att överkomma kulturkrocken och förstå mig på vad jag initialt uppfattade som "konstigt" med amerikanerna och alla andra som jobbade där. Det fanns folk från både Europa och Sydamerika där också.

Text och foto: **Thomas Melin**

Verklighetens Dracula

Vi känner väl till den blodsugande vampyren Dracula från litteraturen och filmer. Men vem var den verkliga fursten, Vlad III?

Det har Ingmar Söhrman, professor i romanska språk, fokuserat på i boken *Den sanna historien om Dracula: Mannen - Myten - Legenden*. Vlad III föddes sannolikt 1431 i Sighisoara, Transylvanien, och var son till Vlad II. Fadern fick titeln Dracul när han blev medlem i den tysk-romerska drakordern, vilket innebar att även sonen fick en titel: Dracula – den

lille draken. Vlad III, ”Dracula”, blev känd för sina grymma metoder men det var han inte ensam om under denna våldsamma period.

Furstendömet Valakiet, i södra delen av dagens Rumänien, var trängt

mellan den osmanska stormakten och det tysk-romerska kejsarståndet och de medeltida berättelserna om Dracula är bloddrypande.

Bok: Den sanna historien om Dracula: Mannen - Myten - Legenden

Författare: Ingmar Söhrman

Förlag: Vaktel förlag

Arbetarlitteratur då och nu

Hur arbetarlitteratur har tagits emot genom åren och vad som präglar dagens arbetarlitteratur är frågor som tas upp i en ny antologi.

Många tänker på första hälften av 1900-talet, kroppsarbete, statarlängor, Moa Martinson, Ivar Lo-Johansson, långa, smutsiga och ofta farliga arbetsdagar. Men arbetarlitteraturen är stark även i dag, den ser bara annorlunda ut.

– Hur man närmare definierar arbetarlitteratur – litteratur som på något sätt tar upp arbetare som motiv – är alltid ett problem. Det har tillkommit så många nya typer av arbeten nu utöver kroppsarbete, låglönearbeten utan status eller makt. Det handlar då inte längre om produktion av saker utan om produktion av tjänster: vård, omsorg, städning. Särskilt problematiska är bemanningsarbetena,

med korttidsanställningar utan möjlighet att organisera sig, säger Beata Agrell, professor emerita i litteraturvetenskap, som är en av fyra redaktörer för antologin.

Boken *inte kan jag berätta allas historia? Föreställningar om nordisk arbetarlitteratur* tar upp centrala

frågeställningar inom forskningen, framförallt vad som har ansetts känneteckna arbetarlitteraturen vid olika tidpunkter.

Bok: "inte kan jag berätta allas historia?" Föreställningar om nordisk arbetarlitteratur

Redaktörer: Beata Agrell, Åsa Arping, Christer Ekholm och Magnus Gustafson

Medverkande skribenter från Humanistiska fakulteten: Beata Agrell, Christer Ekholm och Katarina Leppänen

Förlag: LIR.skrifter vid Göteborgs universitet

Livet som inspärrad

Antologin Inspärrad ger röst åt personer som varit intagna på sinnessjukhus, sanatorier, fängelser, uppfostrings- och alkoholistanstalter i Sverige någon gång mellan 1850 och 1992.

Roddy Nilsson, professor i historia, är en av bokens redaktörer och har förutom förord och inledning stått för kapitlet *"Jag ska aldrig mera förtära en droppe sprit efter detta"*. *Alkoholisterna på Svartsjöanstalten under andra världskriget*.

I antologin har redaktörerna velat fånga de intagnas röster och skildra livet ur deras synvinkel.

– I boken får läsaren möta kvinnor och män och även ett antal barn som vid olika tidpunkter varit intagna på institutioner av olika slag, säger Roddy Nilsson.

Sammanlagt innehåller antologin elva bidrag och bland författarna finns även Frida Wikström, doktorand vid institutionen för historiska studier, som skrivit en artikel om patientröster från psykiatri; *En önskan om vardag. Patientröster inifrån om livet utanför. 1967–1992*.

Bok: Inspärrad. Röster från intagna på sinnessjukhus, fängelser och andra anstalter 1850-1992

Redaktörer: Roddy Nilsson och Maria Vallström

Förlag: Nordic Academic Press

Humanistiska fakulteten erbjuder kurser inom:

- Afrikanska språk
- Antikens kultur och samhällsliv
- Antik grekiska
- Arabiska
- Arabiska för modersmåls-lärare
- Arkeologi
- Barn- och ungdomskultur
- Danska
- Engelska
- Etnologi
- Filmvetenskap
- Fornkyrkoslaviska
- Franska
- Genusvetenskap
- Historia
- Idé- och lärdomshistoria
- Isländska
- Kinesiska
- Konst- och bildvetenskap
- Kulturanalys
- Kulturstudier
- Latin
- Lingvistik
- Litteraturvetenskap
- Musikvetenskap
- Praktisk filosofi
- Religionsvetenskap och teologi
- Ryska
- Scandinavian Studies
- Somaliska för modersmåls-lärare
- Spanska
- Svenska språket
- Svenska som andraspråk
- Teaterstudier
- Teoretisk filosofi
- Tyska
- Vetenskapsteori

FRIHET MED FRISTÅENDE KURSER: Du kan antingen sätta ihop din egen utbildning med fristående kurser eller enbart läsa en eller ett par kurser för att bredda din kompetens. Vissa kurser inom utbildningsprogrammen kan läsas som fristående. Tala med en studievägledare om vilka regler som gäller.

KOMPLETTERA MED PRAKTIK: Du som vill läsa fristående kurser med målet att ta en kandidatexamen har möjlighet att komplettera din utbildning med kursen Kvalificerad arbetspraktik med humanistisk inriktning, 30 hp. Du hittar på egen hand en praktikplats, i Sverige eller utomlands, där du på en kvalificerad nivå kan arbeta med frågor som har anknytning till din utbildning, till exempel vid statliga eller kommunala myndigheter, på företag, inom frivilligorganisationer eller kulturinstitutioner.

ÄMNESLÄRARPROGRAMMET: Du kan läsa till Ämneslärarprogrammet med humanistiska ämnen som engelska, franska, latin, spanska, svenska, svenska som andraspråk, tyska, filosofi, historia och religion.

Kandidatprogram (180 hp)

- Guide: upplevelser, kommunikation och kulturarv
- Internationella språkprogrammet
- Kultur
- Kulturarvsstudier
- Liberal Arts
- Medier, estetik och kulturellt entreprenörskap
- Språkkonsultprogrammet
- Teologiskt kandidatprogram

Magister- och masterprogram (60/120 hp)

- Ancient and Medieval Philosophy and Classical Philology
- Arkeologisk praktik och teori
- Evidensbasering: praktik, teori, kontext
- Digital humaniora
- Deutsche Gegenwartsliteratur: Rezeption, Vermittlung und Kontext
- Gendering Practices
- Kommunikatörsprogrammet med inriktning mot myndigheter och offentlig förvaltning
- Kritiska studier
- Kulturarv och modernitet: materiellt och immateriellt under 1000 år
- Kultur och demokrati
- Master in Language Technology
- Språk och interkulturell kommunikation
- Språkvetenskapligt magisterprogram
- Svenska som andraspråk
- Översättarprogrammet

**MER INFORMATION OM
VÅRA UTBILDNINGAR
HITTAR DU PÅ
WWW.HUM.GU.SE**

POSTTIDNING B

Avsändare:
Humanistiska fakulteten
Göteborgs universitet
Box 200
405 30 Göteborg

Porto betalt

